

ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ВРЕДИТЕ ОТ АНТИ-ЛГБТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ОТ ОМРАЗА

Олга Джубани

БЛАГОДАРНОСТИ

Редактори: Олга Джубани
Графичен дизайн: Мариан Копиетерс

Издател: Консорциум на проекта Let's Go By Talking

2021

Благодарим на всички хора, включително на жертвите на престъпления от омраза срещу ЛГБТ и на професионалистите, работещи с жертви на такива престъпления, които допринесоха значително за проекта със своето време и опит чрез участие в интервютата, проучването и семинарите.

Тази публикация е изготвена в рамките на проекта Let'sGoByTalking: съфинансиран от програма "Правосъдие" на Европейския съюз (2014-2020 г.).

Съдържанието на тази публикация отразява единствено възгледите на авторите и е тяхна изключителна отговорност. Европейската комисия не поема никаква отговорност за използването на съдържащата се в нея информация.

СЪДЪРЖАНИЕ

- 4** Контекстуализиране на възстановителното правосъдие
- 6** Let'sGoByTalking: Предистория и методологичен подход
- 8** Възстановително правосъдие и анти-ЛГБТ престъпления от омраза: Гледната точка на професионалистите
- 10** Възстановяване на вредата. Опитът на ЛГБТ хората
- 11** Работа за възстановяване на вредите: Необходимост от обучение и сътрудничество

КОНТЕКСТУАЛИЗИРАНЕ НА ВЪЗСТАНОВИТЕЛНОТО ПРАВОСЪДИЕ

Въпреки привидно очевидното си значение, възстановителното правосъдие е нюансирана концепция и парадигма на правосъдието и възстановяването на щетите, която се преплита с понятията за правосъдието само по себе си, отговорността и обезщетението. Теоретичната и професионалната история на възстановителното правосъдие се основава на обичаите и традициите на коренните населения и на затворени общности, но също така и на съвременното и ясно разбиране за правосъдие в контекста на западната цивилизация. В противовес на възмездното правосъдие, което разглежда престъплението като нарушение срещу държавността с акцент върху вината, възстановителното правосъдие разглежда конфликтите между страните като щети, причинени от извършителя на престъплението, които са нанесени на жертвата. Тази парадигма се фокусира както върху диалога и преговорите, така и върху доброволното участие и признаването на щетите. Въпреки че медиацията между жертвата и извършителя (VOM) може би е най-известната практика, възстановителната парадигма включва възможността за широк спектър от преки и непреки мерки. Най-общо казано, възстановителното правосъдие може да бъде разбрано като всеки процес, който позволява на пострадалите от престъпление и на отговорните за нанесените вреди да участват активно в разрешаването на конфликта и възстановяването на вредите, благодарение на помощта на безпристрастна трета страна.

Възстановителните мерки могат да бъдат изключително подходящи за адресиране на анти-ЛГБТИ престъпленията от омраза и дискриминацията, тъй като жертвите им са склонни да изпитват вторична виктимизация, липса на доверие в правосъдната система, емоционална принуда и липса на самоувереност. Гъвкавостта, присъща на всяка възстановителна процедура, я прави потенциално допълващ или алтернативен метод за постигане на правосъдие. Гъвкавостта се гарантира от това, че процесът е ориентиран около нуждите на жертвата, следователно времето разпределение и взетите мерки

може да бъдат различни. От гледна точка на извършителите на престъпления, възстановителните мерки могат също да осигурят намаляване на рецидивизма, по-активна роля и по-всеобхватно рехабилитационно преживяване.

Въпреки потенциалните позитивни ефекти, професионалистите и жертвите на анти-ЛГБТИ престъпления от омраза и дискриминация може да са резервирани към прилагането на възстановително правосъдие. То е в ярък контраст с традиционното или процесуалното правосъдие, както и на различна позиция от тази на наказателното правосъдие. Възстановителните мерки, поради своята гъвкавост и широкия спектър от налични приложения, могат също така да влязат в противоречие с фиксираните дефиниции, протоколи и визии, които се срещат в законодателните актове. Различните нужди на жертвите на престъпления и връзката между процесуалното и възстановителното правосъдие са разгледани в различни правни инструменти на европейско равнище, които установяват стандарти за държавите членки по тези въпроси.

Основният опит за създаване на общ инструмент за подкрепа и защита на правата на жертвите в цяла Европа е Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления, известна още като «Директива за правата на жертвите». В Директивата се признава, че престъплението е нарушение на индивидуалните права, но вреди и на социума, и поради това тя гарантира правата на жертвите, независимо от това дали престъплението е докладвано в полицията или не, както и независимо от отношенията между жертвата и извършителя. Директивата е първият обвързващ законодателен акт на ЕС, в който възстановителното правосъдие се разглежда отвъд медиацията, като определя възстановителното правосъдие като «всеки процес, при който жертвата и извършителят имат възможност, ако са съгласни, да участват активно в решаването на въпросите, произтичащи от престъплението, с помощта на непристрастна трета страна». Директивата за правата на жертвите е правен инструмент, който, наред с други въпроси, отговаря на нуждите на жертвите по отношение на възстановителното правосъдие. Въпреки това, общоевропейският характер на Директивата, както и нейното транспониране и прилагане в различните държави членки, налага да се разгледа въпросът за това как се прилагат тези права и задължения и как са били насърчавани или се насърчават правата на жертвите.

LET'S GOVUTALKING: ПРЕДИСТОРИЯ И МЕТОДОЛОГИЧЕН ПОДХОД

Престъплението от омраза включва два елемента:

- от една страна, криминално престъпление;
- от друга страна, мотив на предубеждение, който е насочен към жертвата, защото тя притежава «защитена характеристика», определена (или не) като такава от националното законодателство.

Според ЛГБТ проучването на Агенцията на Европейския съюз за основните права¹, 11 % от анкетираните ЛГБТ хора са преживели престъпления от омраза под формата на физически нападения заради сексуалната си ориентация през последните 5 години, като този процент нараства до 17 % сред трансджендър хората. Въпреки това по-малко от един на всеки седем (14 %) ЛГБТ респонденти е съобщил на полицията за физическо или сексуално нападение, мотивирано от омраза.

В настоящата публикация са представени резултатите от изследвания и дейности, осъществени в шест държави (Белгия, България, Италия, Нидерландия, Полша, Испания), които представят различни традиции, трудности и опит по отношение на правата на ЛГБТИ хората и противодействието на ЛГБТИ-фобията, както и различни правни традиции и рамки за прилагане на програми за възстановително правосъдие. По отношение на правата на ЛГБТИ, докато Белгия, Нидерландия и Испания разрешават еднополовите бракове и осиновявания, Италия регулира само еднополовите съюзи. В другия край на спектъра, в България и Полша законът не позволява сключването на еднополови бракове и съюзи. Що се отнася до правата на трансджендър хората, страните също представят много различни контексти. В Полша и България няма закони, регулиращи юридическото признаване на пола и неговата промяна в гражданските документи зависи от съдебно решение. В Белгия, Италия, Нидерландия и Испания смяната на документите и половия маркер

¹ Агенция на Европейския съюз за основните права (2020 г.) EU-LGBTI: *A long way to go for LGBTI equality*. Люксембург: Служба за публикации на Европейския съюз.

са отделени в специфичен «закон за пола», в който са установени и медицински изисквания. Освен това, не всички тези държави включват сексуалната ориентация, половата идентичност и изразяване на пола (SOGI) като утежняващи обстоятелства в дефинициите за престъпления от омраза.

Макар че социалният и правният контекст на държавите, участващи в проекта LetsGoByTalking, са различни, необходимостта вредите, причинени от престъпление от омраза, да бъдат разгледани и поправени, вероятно е сходна във всички държави поради специфичните характеристики на анти-ЛГБТИ престъпленията от омраза. Проведеното изследване имаше за цел да проучи гледните точки и опита в сферата, чрез методология, която включваше дълбочинни интервюта, в които се включиха 39 жертви на анти-ЛГБТИ престъпления от омраза, както и 104 професионалисти, включително експерти по възстановително правосъдие - учени, практикуващи ВП и медиатори; професионалисти от неправителствени организации - като адвокати, психолози и социални работници; професионалисти в областта на правосъдието - адвокати, прокурори; създатели на политики и професионалисти от публични институции, както и други професионалисти от службите за подкрепа на жертвите и публичните антидискриминационни органи. Освен това бяха проведени шест национални и един международен семинар с общо 127 участници, както и онлайн проучване, в което бяха събрани гледните точки на 288 организации на гражданското общество относно възстановителното правосъдие и престъпленията от омраза.

ВЪЗСТАНОВИТЕЛНО ПРАВОСЪДИЕ И АНТИ- ЛГБТ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ ОТ ОМРАЗА: ГЛЕДНАТА ТОЧКА НА ПРОФЕСИОНАЛИСТИТЕ

Анализът на опита, знанията и очакванията на професионалистите ни позволява да навлезем в редица различни и дори противоречиви гледни точки за възстановителното правосъдие, медиацията и правосъдието като цяло. Широкият спектър на 104-те интервюирани професионалисти включва прокурори, съдии, адвокати, представители на ЛГБТИ организации, държавни служители, практикуващи възстановително правосъдие, учени, медиатори и т.н. Техният пряк опит и познания за възстановителните мерки, престъпленията от омраза и специфичните нужди и преживявания на жертвите на анти-ЛГБТ престъпления от омраза, както и техните очаквания за това какво може да предложи възстановителното правосъдие, се различават значително.

Въпреки че повечето специалисти разглеждаха възстановителното правосъдие изрично като различна перспектива, противоположна на традиционното или процесуалното правосъдие, точното им разбиране за възстановителното правосъдие и неговите възможности варираше. Медиацията, и по-конкретно медиацията между жертва и извършител (VOM), беше най-често срещаната референтна рамка, въпреки че специалистите с по-пряк опит с възстановителни мерки изтъкнаха други техники или подходи, като например възстановителни кръгове и конференции, възстановителни интервюта и непреки мерки, като например тези, в които участват представители на жертвите или извършителите.

По този начин очакванията за това какво представлява възстановителното правосъдие и какво то може да предложи на жертвите, на извършителите на престъпления и на обществото като

цяло, се различават значително в зависимост от гледната точка на професионалистите относно правосъдието и нуждите на жертвите. Например, докато повечето представители от ЛГБТИ организации бяха резервирани към това до колко възстановителното правосъдие може да бъде полезно за жертвите на анти-ЛГБТИ престъпления от омраза - особено за случаите, в които има физическо насилие, дисбаланс на властта, екстремистки идеологии или други ключови фактори, специалистите от службите за подкрепа на жертвите и възстановително правосъдие се застъпваха за полезността на тази парадигма и потенциалните ползи за такива престъпления и случаи на дискриминация. Що се отнася до желанието на жертвите да участват във възстановителните практики, специалистите с по-пряк опит се застъпиха за интереса на жертвите и потенциалните ползи. Контрастът между участието в традиционни или процесуални съдебни процеси и възстановителни процеси беше подчертан с примери и опит, докато някои специалисти се застъпиха и за по-широки процеси, в които НПО и други представители на общността могат да имат ключова роля.

Участниците в проучването изтъкнаха трудностите при прилагането на възстановителното правосъдие като парадигма в настоящите правни системи и общества: ролята на наказателната отговорност като култура и очаквания в обществото, липсата или неправилното разпределение на ресурсите за възстановително правосъдие и други услуги в областта на правосъдието, както и липсата на обучение и сътрудничество между потенциално ангажираните организации и специалисти. Към този набор от пречки повечето специалисти добавиха и широко разпространената липса на осведоменост и публични кампании, които да популяризират правото на възстановително правосъдие, наред с другите права на жертвите.

ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ВРЕДАТА. ОПИТЪТ НА ЛГБТ ХОРАТА

Парадигмата на престъпленията от омраза е една от приоритетните стратегии на европейските държави и транснационалните организации за борба с насилието, основано на сексуална ориентация и/или полова идентичност. Проведените интервюта с жертвите показват, че макар законодателството за престъпленията от омраза да предлага правна защита на някои уязвими лица и групи, е трудно да се гарантира обезщетение за вредите, причинени на жертвата, и се прикрива структурното измерение на ЛГБТИ-фобското насилие. По този начин вниманието се съсредоточава върху наказанието на извършителя, докато нуждите на жертвите се подценяват и те дори могат да бъдат повторно виктимизирани. Освен това трябва да се има предвид, че много престъпления от омраза не се съобщават по различни причини, като например недоверие към полицията и съдебната система, страх от отмъщение, страх от разкриване на ЛГБТИ идентичността на жертвата и страх от вторична виктимизация.

Според голяма част от жертвите възстановителното правосъдие е механизъм, който си заслужава да бъде изследван като алтернатива или допълнение на наказателното правосъдие. Възможността жертвата да бъде изслушана и да получи извинение от извършителя има огромен потенциал. Някои жертви споделиха и нежелание за участие във възстановителен процес. Факторите, които възпрепятстват приемането на възстановителното правосъдие от страна на жертвите са именно страхът от вторична виктимизация, недоверие към покаянието на извършителя, както и съмнението в репаративния капацитет, който този процес може да предостави на жертвата. Данните показват, че жертвите са склонни да опитат възстановителното правосъдие, но винаги след като са получили цялата необходима информация и при максимални гаранции за тях и тяхната безопасност, особено в борбата срещу вторичната виктимизация.

РАБОТА ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ВРЕДИТЕ: НЕОБХОДИМОСТ ОТ ОБУЧЕНИЕ И СЪТРУДНИЧЕСТВО

В държавите, в които беше направен анализ в рамките на настоящия проект, има опит в сътрудничеството и професионалното обучение в полето на престъпленията от омраза и възстановителното правосъдие. Що се отнася до сътрудничеството, съществуват стратегии за съвместна работа между правителствени агенции и организации за защита на гражданските права. По отношение на обучението, съществуват програми за обучение за подобряване на грижите за жертвите на престъпления от омраза и за придобиване на умения за прилагане на възстановително правосъдие. Специалистите във всички анализирани държави обаче изразяват съжаление, че липсва система на обучение, която да съчетава двете области, т.е. да разглежда начините за прилагане на възстановително правосъдие при престъпления от омраза. Професионалистите препоръчват обучение на професионалистите в областта на възстановителното правосъдие за спецификите на ЛГБТИ общността, както и подобряване на обучението по възстановително правосъдие сред професионалистите и членовете на ЛГБТИ организации.

Що се отнася до опита и мненията на жертвите, повечето от тях смятат, че има ясна необходимост от професионално обучение (особено за съдии, прокурори и полицаи) за работа по случаи на анти-ЛГБТИ престъпления от омраза. Все още има голям брой ЛГБТИ хора, които смятат, че професионалистите в съдебната сфера и тези, които отговарят за обществената сигурност, не притежават необходимите умения, за да работят адекватно с жертвите на този вид престъпления и да им предлагат съпричастно и уважително отношение. Освен това някои от интервюираните смятат, че както професионалистите в областта на правото, така и полицията възпроизвеждат хетеро- и цис-нормативността. Жертвите посочват също, че е важно да се насърчава обучението по възстановително правосъдие сред правните специалисти, за да им се предоставят иновативни инструменти, които да допълнят уменията им в системата на наказателното правосъдие.

LET'S GO BY TALKING

КООРДИНАТОР НА ПРОЕКТА

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

ПАРТНЬОРИ ПО ПРОЕКТА

EUROPEAN
FORUM FOR
RESTORATIVE
JUSTICE

bilitis

Uniwersytet
Wrocławski

UNIVERSITÀ
DEGLI STUDI
DI BRESCIA

avans
university of
applied sciences

Universitat
de Girona

Съфинансиран от програма
“Правосъдие” на Европейския съюз
(2014-2020 г.).

Съдържанието на тази публикация отразява единствено възгледите на авторите и е тяхна изключителна отговорност. Европейската комисия не поема никаква отговорност за използването на съдържащата се в нея